

СТАНОВИЩЕ

ОТ ПРОФ. Д-Р ЙОРДАНКА ГЕШЕВА ОТ ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРИ БАН

ЗА ДИСЕРТАЦИЯ НА ТЕМА :

„БАЛКАНСКАТА ПОЛИТИКА НА АВСТРО–УНГАРИЯ. 1897 – 1906“

ДОКТОРАНТ: ТОМАШ БУДАИ

ДИСЕРТАЦИЯ ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН

„ДОКТОР“

Област на висше образование 2. Хуманитарни науки

Професионално направление 2.2. История и археология

Научна специалност „Нова и най-нова обща история“

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	
Изходящ №	Дата 201 г.
Входящ № 336	Дата 18.05.2012 г.
София 1113, бул. Шипченски проход № 52, бп. 17 тел.: 02/ 979 29 98 ; факс: 02/ 870 21 91	

Пред нас е една добре осмислена и интересно написана дисертация, третираща важни въпроси от развитието на балканските народи и показваща водещата роля на две велики сили – Австро–Унгария и Русия. Трудът се състои от предговор, увод, три глави, заключение, библиография. В предговора са очертани географският и хронологичният обхват на труда. Представени са целите и задачите на изследването, посочени са очакваните резултати, очертани са приносите. Описани са методите на изследване. Представени са архивните източници. Историографията е твърде обемна, но това е оправдано, като се има предвид, че темата обхваща историята на няколко държави и народи и поради тази причина много автори от различни националности са проявявали интерес към засяганите проблеми от различна гледна точка. Заради запознаването с такъв голям обем изследвания докторантът и неговият научен ръководител заслужават поздравления. Авторът е приложил 4 карти и 5 таблици, които онагледяват текста и подпомагат четенето. Поместен е и индекс на помощните материали.

Хронологичната рамка на изследването е ограничена от две събития със специално значение за историята на Австро–Унгария: началото е положено от австро-руското споразумение за Балканите от април 1897 г., с което започва нов външнополитически курс на Виена; разглежданият период завършва през октомври 1906 г. с оттеглянето от поста на министъра на външните работи на Австро–Унгария граф Агенор Голуховски. Избраният период маркира близо едно десетилетие от балканската политика на Дунавската монархия, през което време тя се характеризира с непроменящ се курс във външната си политика, ръководена от един външен министър – това е опитният политик от полски произход граф Агенор Голуховски.

В дисертацията са приложени различни методи на изследване: анализ и синтез, сравнение и обобщение. В изложението е използван предимно хронологичен подход, като в определени части има елементи и на тематичното представяне на проблематиката. Този смесен подход е довел до по-пълно и прецизно представяне на проблемите.

Структурата е добре обмислена, следва събитията, които са академично представени и аргументирано обвързани със ставащото на Балканите. Търсят се причините и взаимовръзките, отчитат се интересите на големите държави и стремленията на малките. Периодът е сполучливо избран. Началната и крайната година на изследването са обосновани и логически заключават разглежданите събития. Наименованията на главите и на отделните части са добре подбрани, атрактивни и отговарящи на разглежданите проблеми.

В увода много накратко е представено положението на новата държава Австро–Унгария. Трудът дава научен отговор на въпроса какви събития бележат годините 1897 – 1906. В изложението са очертани интересите не само на Австро–Унгария и балканските държави, но и на Русия, а и на други велики сили в Европа. Акцентът в целия текст е върху австро-руските отношения, макар това да не личи от заглавието. Още в предговора обаче е обяснено, че макар заглавието да се отнася само до балканската политика на Австро–Унгария, основното събитие около което гравитира тази политика фактически е подписаното в Петербург австро-руското споразумение от 1897 г. и перипетиите около неговото изпълнение/неизпълнение, събитията, които то поражда или предотвратява. Обосновавайки актуалността на темата, докторантът подчертава, че балканската политика на Монархията е само част от съществуващия тогава сложен и трудно разрешим Източен въпрос, състоящ се от три главни компонента: 1. Упадък на Османската империя, 2. Национално-освободителните борби на балканските народи и 3. Интересите и политиката на Великите сили. Източната криза е сложен и многоаспектен комплекс от събития, белязана от въстания и кризи, от провали и неуспехи. В разгара на Източната криза (1894–1898 г.), съпътствана от арменския, македонския и критския въпрос, две династии – Хабсбурги и Романови – влизат в диалог и сътрудничество, за да запазят статуквото, а с това и перспективата за своите интереси на полуострова. Така е озаглавена и част трета от първа глава „Споразумение в защита на статуквото (април–май 1897 г.)“. Това, което авторът изследва и обосновава в труда си, е обстоятелството, че събитията на Балканите са взаимосвързани, че стават част от Източната криза.

Томаш Будаи прави анализ на балканската политика на Австро–Унгария по време на австро-руското сътрудничество от 1897–1906 г. на базата на стари и нови

историческите изследвания, документи от български и чуждестранни архивохранилища, както и на публикувани сборници от документи; акцентира върху ключовата роля на албанския фактор, станал решаващ при балканските действия на Монархията през разглеждания период; разкрива решаващата роля на Австро-Унгария в определянето на съдбата на Македония. Безспорно трябва да бъде отбелязана широтата на изследването, обхванат е целият Балкански полуостров.

Основното изследвано събитие безспорно е австро-руското споразумение за Балканите от 1897 г. Разгледани са въпроси, засягащи много държави, внимателно представени, с показване интересите на всички, участващи в конфликтните моменти. Това касае и България, която съвсем естествено е представена отвън, а не според вътрешно-политическите виждания за външно-политическите ѝ интереси. И това е добър поглед към вътрешните нагласи и настроения на Княжество България.

Отделните проблеми в дисертацията са интерпретирани не самоцелно, а на фона на общеевропейските или балканските събития; те са добре разяснени, логично обвързани. Показано е, че често двустранните австро-руски отношения са провокирани от определени действия и на балканските държави – част 3, първа глава. Балканските събития са представени на фона на глобалната политика; подробно показани са подготовката и сключването на австро-руското споразумение, неговите клаузи, последствията от тях за Балканите, за Русия, за Дунавската монархия. Разглежданите въпроси в основни линии са познати, но в дисертацията са детайлизирани и прецизирани, погледнати са от друг ъгъл, обогатени са с нови архивни източници, вмъкнати са акценти, за което е използвана и много литература.

Втора глава разглежда времето на действие на споразумението, „трудното начало“, както дисертантът го нарича. Той търси отговор на въпросите какво всъщност донася това споразумение на едната и на другата страна, на балканските държави, кой печели, кой губи, доколко печеливши са победителите; каква е ползата за албанците, за македонците. Трета глава представя събитията от последните три години на разглеждания период, като акцентът е поставен върху австро-руското единодействие на Балканите, а също и върху превъзходството на австрийците в рамките на двустранните отношения. Разгледани са проблемите на австро-руско сътрудничество на Балканите (1903-1906). Проследен е вторият етап от балканската политика на Монархията за разглеждания период, характеризиращ се с австро-унгарско превъзходство в рамките на съглашението с Русия.

Авторът Томаш Будаи се стреми да представи не само политики, но и отделни личности и да направи характеристика на някои ключови фигури, определящи насоките

на австро-унгарската външна политика съгласно съвременните тенденции в историографията. Добро впечатление правят: включването на родословието на общия външен министър на Монархията граф Агенор Голуховски, интересните данни за него; подробностите от живота на политика и учения Лайош Талоци. Представени са кратки биографични данни или важни моменти от живота на някои от най-добрите балкански специалисти на австро-унгарското външно министерство. Въмъкването на такива подробности освежава текста, разведрява читателя и дава възможност за по-реално представяне на събитията. Много интересни обяснения и подробности са дадени и в бележките под линия.

Темата на дисертацията е представена многоаспектно. Показани са проблемите на почти всички балкански народи и държави, което прави изследването многопластово. Засегнати са въпроси не само от външнополитическо, но и от вътрешнополитическо естество с цел да се представи по-цялостна картина на събитията с множество възможни перспективи. Разглежданите събития са подбрани внимателно и са представени по начин, който обогатява разглежданата тема и допълнително подсилва фокуса на дисертацията.

Авторът показва мястото и ролята на Австро–Унгария, и то не само на Виена, но и на Будапеща. Сполучливо илюстрирана е ролята на Будапеща като втори по значимост политически център в империята. Очертано е нейното влияние при формирането на вътрешнополитическите процеси и са определени външнополитическите акценти на двуединната монархия. Това определено е принос, защото до сега акцентът се даваше основно на политиката на Виена.

Докторантът полага усилия да покаже влиянието на Германия в политически и икономически план върху външната политика на Австро–Унгария. Стреми се да осветли ролята на Берлин относно орязване на перспективите и стесняване на хоризонта на действие на Виена в международен план, което отнема в голяма степен маневреността на австро-унгарската дипломация и силно намалява възможностите ѝ да отстоява външнополитически си интереси.

Авторефератът отразява обективно съдържанието на труда и очертава научните приноси, които дават представа за значимостта на изследването. Авторефератът в значителна степен повтаря предговора, но по този начин още в началото авторът Томаш Будаи е посочил основните проблеми, които решава чрез доктората.

Като слабост трябва да бъде отбелязано, че понякога се губи авторовото мнение, иначе много добре е показано всичко, по документи, по архиви. Има нужда обаче от

доосмисляне и от разширяване на авторовата позиция, на аналитичната част. Трябва да бъде отбелязано, че текстът в основни линии е четивен и добре граматически издържан, макар и в окончателния вариант на дисертацията да са останали някои неясни фрази, неточно изразяване. Би било добре ако Томаш Будаи реши да издаде труда си като монография, което препоръчвам, то целият текст да бъде подложен на езикова и научна редакция.

В заключение бих искала да заявя, че трудът отговаря на критериите за научно изследване и притежава редица приноси и достойнства. Въз основа на направените в становището констатации си позволявам да препоръчам на уважаемите членове на почитаемото жури да присъдят на Томаш Будаи образователната и научна степен „доктор“, за което ще гласувам и аз.

София,
15 май 2022 г.

Автор на становището:
проф. д-р Йорданка Гешева